
I. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 657.1

ОБЛІК АКРЕДИТИВІВ З УРАХУВАННЯМ ВИМОГ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

В. А. КУЛИК, доктор економічних наук, доцент
(Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»)

Анотація. Предметом дослідження статті є розрахунки з використанням акредитивів. **Мета** дослідження полягає у виявленні особливостей застосування чинного національного та міжнародного законодавства, що регулює правові аспекти розрахунків із використанням акредитивів, а також відображенні цих господарських операцій в обліку. **Методика дослідження.** У роботі використано загальнонаукові методи: аналіз, синтез, індукція, дедуція, конкретизація, абстрагування, метод історичного й логічного дослідження. **Результати.** У ході дослідження визначено види акредитивів та окремі аспекти бухгалтерського обліку розрахунків із використанням акредитивів залежно від їх виду. **Практична значущість результатів дослідження.** У результаті дослідження визначено особливості нормативно-правового регулювання розрахунків з акредитивами з урахуванням вимог національних і міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.

Ключові слова: акредитив, бухгалтерський облік, нормативне регулювання, міжнародні стандарти фінансової звітності, розрахунки.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. У сучасних умовах розвитку економіки України вітчизняні підприємства все частіше взаємодіють із зарубіжними партнерами, оскільки для великих підприємств вихід за межі національної економіки є одним із потенційних шляхів розвитку та розширення діяльності. В умовах нестабільності економіки та її все більшої глобалізації набуває великого значення проблема вибору форми розрахунків, що буде прийнятною для контрагентів із різних країн, а також підприємств, які на конкретний момент часу ще не мають упевненості в добросовісності но-

вих партнерів. Зважаючи на це, підприємства потребують використання такої форми розрахунків, яка б забезпечила надійність погашення зобов'язань за укладеними договорами, у тому числі з іноземними партнерами. Однією з форм розрахунків, що задовольняє цим вимогам, є розрахунки за допомогою акредитивів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз нормативно-правового регулювання розрахунків із використанням акредитивів та особливості їх відображення на рахунках бухгалтерського обліку підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, є предметом досліджень таких учених, як О. С. Височан, Н. В. Кудлаєва, О. Д. Онуфрак, С. В. Ро-

маненко, В. В. Скоробогатова, В. А. Шпильовий. Водночас проблеми, що виникають в обліку розрахунків із використанням акредитивів у розрізі їх видів з урахуванням вимог міжнародних стандартів, потребують більш глибокого дослідження.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є виявлення особливостей застосування чинного національного та міжнародного законодавства, що регулює правові аспекти розрахунків із використанням акредитивів, а також відображення цих господарських операцій в обліку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Успішне ведення господарської діяльності завжди передбачає добросовісне виконання своїх зобов'язань обома сторонами договору. Проте, на практиці, не завжди виникають ситуації, коли контрагенти можуть повністю довіряти один одному. Ще зі стародавніх часів до нас прийшла практика гарантування виконання зобов'язань однієї сторони договору перед іншою стороною третьою особою. Учені зазначають, що розрахунки з використанням акредитивів застосовувалися в банківській діяльності за часів Римської імперії, давніх Греції та Єгипту [6].

Причинами виникнення й застосування розрахунків з акредитивами для підприємств, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю, є: 1) поширення міжнародної торгівлі в умовах глобалізації економіки; 2) вимоги чинного законодавства окремих країн, якими визначено необхідність застосування саме цієї форми розрахунків для певних видів господарських операцій; 3) необхідність зменшення ризиків неплатежів для суб'єктів господарювання, оскільки значна частина міжнародних контрактів укладаються на великі суми, а їх невиконання може спричинити банкрутство підприємства (акредитивній формі розрахунків надають перевагу підприємства агропромисловості, машинобудування та кораблебудування).

На міжнародному рівні й в Україні господарські операції з використанням акредитивів регламентуються Уніфікованими правилами та звичаями для документарних акредитивів (UCP 600), які розроблені й затверджені Міжнародною торговою палатою у 2007 р. Відповідно до вимог вітчизняного законо-

давства із 2017 року українські підприємства були зобов'язані використовувати акредитиви за умови укладання імпортової угоди на суму, що перевищувала 5 млн дол. США (в еквіваленті цієї суми за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим НБУ на день укладення договору). Із 2018 року Національний банк України скасував вимогу щодо обов'язкового використання акредитивної форми розрахунків під час авансової оплати нерезиденту для вітчизняних підприємств. Отже, із 2018 року в Україні використання акредитивної форми розрахунків залишається на розсуд суб'єкта господарювання-резидента та залежить від законодавства підприємства-контрагента.

Крім того, на державному рівні прийнято низку нормативно-правових актів, спрямованих на вдосконалення організації розрахунків із використанням акредитивів. Зокрема, Постанова Правління Національного банку України від 11 квітня 2018 року № 38 «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» передбачає: 1) зменшення кількості інструктивних матеріалів, якими регламентувалися операції з акредитивами; 2) надання дозволу банкам і підприємствам, які укладають контракт із використанням акредитива, здійснювати весь процес документообороту в електронній формі. Така позиція державних органів свідчить про їх намір заохотити підприємства використовувати акредитивну форму розрахунків.

Головною перешкодою під час використання акредитивної форми розрахунків є її значна вартість, що впливає на собівартість товарів, придбаних, наприклад, у результаті імпортних операцій. Ураховуючи, що підприємства повинні постійно підтримувати конкурентоспроможність своїх товарів на ринку, вони намагаються уникати будь-яких додаткових витрат, що можуть зменшити ефективність їх функціонування.

Використання акредитивної форми розрахунків може бути доцільним за умови, що для підприємства негативні наслідки від невиконання контракту є значно гіршими, ніж витрати на оплату комісійної винагороди банку та сплату відсотків (за умови використання непокритого акредитива) або втрати потенційних економічних вигод від іммобілізації коштів (за умови використання покритого акредитива).

Стримувальними факторами у процесі розповсюдження акредитивної форми розрахунків в Україні є: 1) неможливість оцінки підприємствами поширення документарного акредитива; 2) наявність суперечностей між національними законодавчими актами та міжнародними; 3) недостатня кількість фахівців у цій сфері [3].

Відповідно до вимог законодавства та практики використання акредитивної форми розрахунків у господарській діяльності, акредитиви класифікують за багатьма ознаками, зокрема:

- за способом (документарні (товарні); грошові (циркулярні);
- за формою (документарні; акредитивні листи);
- за способом повідомлення бенефіціара про відкриття акредитива на його користь (прямо авізовані; авізовані через авізуючий банк; попередньо авізовані);
- за валютою платежу (у національній валюті бенефіціара; у національній валюті імпортера; у третій валюті);
- за характером платежу у зв'язку з можливістю/неможливістю здійснювати часткові поставки продукції (подільні; неподільні);
- за ступенем гарантованості сплати сум, які мають бути сплачені експортеру (відкличні; безвідкличні);
- залежно від наявності депонованих грошових коштів у підтверджувальному банку (покриті; непокриті) [7].

Особливості бухгалтерського обліку акредитивів характерні для покритих та непокритих акредитивів, а також безвідкличних акредитивів.

Покритий (депонований) – це акредитив, для здійснення виплат за яким грошові кошти підприємства-платника бронюються заздалегідь у повній сумі на окремому рахунку в банку-емітенті або у виконуючому банку.

Виходячи з економічного змісту такої господарської операції, очевидно, що заброньовані заздалегідь кошти підприємство не може вільно використовувати в ході господарської діяльності. Для відображення резервування коштів на покриття акредитива підприємства використовують кореспонденції рахунків: 1) дебет 313 «Інші рахунки в банку в національній валюті», кредит 311 «Поточні рахунки в національній валюті» – якщо під час здійснення господарської операції використовується грив-

ня; 2) дебет 314 «Інші рахунки в банку в іноземній валюті», кредит 312 «Поточні рахунки в іноземній валюті» – якщо під час здійснення господарської операції використовується інша валюта. Доцільність відображення цих коштів на субрахунках 313 «Інші рахунки в банку в національній валюті» або 314 «Інші рахунки в банку в іноземній валюті» викликає сумніви, оскільки ліквідність грошових коштів, зарезервованих для покриття акредитива, є меншою, порівняно з коштами, що зберігаються на поточному рахунку та не задіяні для їх покриття.

Непокритий (гарантований) – це акредитив, для покриття якого використовуються кошти банківської установи, надані підприємству-платнику на умовах кредиту.

Кошти, що використовуються для оплати акредитива, у підприємства-платника обліковуються з використанням субрахунків: 501 «Довгострокові кредити банків у національній валюті»; 502 «Довгострокові кредити банків в іноземній валюті»; 601 «Короткострокові кредити банків у національній валюті»; 602 «Короткострокові кредити банків в іноземній валюті». У ході відображення в обліку непокритих акредитивів також буде задіяний рахунок 951 «Відсотки за кредит», оскільки під час використання цієї форми розрахунків будуть використані кошти, залучені на платній основі.

Безвідкличний акредитив – це акредитив, який не може бути анульовано без згоди підприємства-отримувача коштів. Виходячи з економічного змісту розрахунків, що проводяться з використанням безвідкличних акредитивів, логічно припустити, що після його акцептування підприємство-емітент повністю втрачає контроль над зарезервованими для платежу коштами. Тому варто підтримати думку вчених, які вважають, що кошти, акумульовані для його сплати, доцільно обліковувати у складі дебіторської заборгованості підприємства з їх одночасним відображенням на балансових і позабалансових рахунках бухгалтерського обліку. У 2008 р. О. С. Височан запропонував для обліку безвідкличних акредитивів використовувати субрахунок 378 «Розрахунки по відкритому акредитиву» та рахунок 05 «Гарантії та забезпечення надані» [1]. Водночас С. В. Романенко у 2016 р. слушно зазначає, що наразі субрахунок 378 є зайнятим у чинному Плані рахунків та має назву «Розрахунки

з державними цільовими фондами», тому для обліку безвідкличних акредитивів може бути використано субрахунок 370 «Розрахунки по безвідкличному акредитиву» [3].

Облікове відображення господарських операцій із використанням акредитивів відповідно до вимог міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності здійснюється на підставі п'яти міжнародних стандартів:

- МСФЗ 9 «Фінансові інструменти». Мета цього стандарту – визначення принципів фінансової звітності щодо фінансових активів і фінансових зобов'язань, які забезпечать надання користувачам фінансової звітності доречної та корисної інформації, необхідної для виконання ними оцінки сум, строків і невизначеності майбутніх грошових потоків суб'єкта господарювання;
- МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації». Вимагає від суб'єктів господарювання надавати у своїй фінансовій звітності розкриття інформації, яка дає змогу користувачам оцінити: а) значимість фінансових інструментів для фінансового стану й результатів діяльності суб'єкта господарювання; б) характер і рівень ризиків, що виникають унаслідок фінансових інструментів та на які суб'єкт господарювання наражається протягом періоду й на кінець звітного періоду, як суб'єкт господарювання управляє цими ризиками;
- МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання». Мета цього стандарту полягає у визначенні принципів для подання фінансових інструментів як зобов'язань або власного капіталу та для згортання фінансових активів і фінансових зобов'язань. Він застосовується до класифікації (з точки зору емітента) фінансових інструментів як фінансових активів, фінансових зобов'язань та інструментів власного капіталу; до класифікації пов'язаних із ними відсотків, дивідендів, збитків та прибутків, а також до обставин, за яких слід згортати фінансові активи та фінансові зобов'язання;
- МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи». Мета цього стандарту – забезпечення застосування належних критеріїв визнання і методів оцінки, що застосовуються до забезпечень, умовних зобов'язань та умовних активів, а також розкриття інформації у примітках,

достатньої для надання користувачам можливості зрозуміти їхній характер, строки й суму;

- МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка». Визначає принципи визнання й оцінки фінансових активів, фінансових зобов'язань і деяких контрактів на придбання чи продаж нефінансових статей.

Нормативно-правове регулювання обліку операцій з акредитивами згідно з національними стандартами бухгалтерського обліку включає НПСБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», ПСБО 10 «Дебіторська заборгованість», Інструкцію про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті та інші нормативно-правові акти.

Порівняння змісту цих нормативно-правових актів дає всі підстави стверджувати про значні відмінності в понятійному апараті, порядку регулювання вказаних господарських операцій та методиці їх обліку. Незважаючи на те, що Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» передбачено, що національні стандарти бухгалтерського обліку розробляються на основі міжнародних, значні відмінності між ними все ще існують.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямі. Акредитивна форма розрахунків не є досить розповсюдженою в Україні. Основним стримувальним фактором щодо її використання є її висока вартість. Водночас на державному рівні робляться спроби лібералізувати акредитивну форму розрахунків шляхом спрощення вимог до її застосування та надання підприємствам права оформлювати всі документи, пов'язані з використанням акредитивів, в електронній формі. Значна перевага акредитивної форми розрахунків – її надійність, що є особливо актуальним у період кризи в Україні, коли більшість вітчизняних підприємств намагаються завойовувати нові закордонні ринки збуту та ще не мають постійних, перевірених часом, ділових партнерів. Розглядаючи особливості бухгалтерського обліку розрахунків з акредитивами, варто відмітити, що окремі аспекти чинного законодавства потребують удосконалення шляхом уведення до чинного Плану рахунків субрахунку 370 «Розрахунки по безвідкличному акредитиву» та рахунку 05 «Гарантії та забезпечення надані». Облік розрахунків із використанням акредитивів за міжнародни-

ми стандартами має значні неузгодженості зі змістом національного законодавства, яким регламентується облік акредитивної форми розрахунків. Ураховуючи, що новою редакцією Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» передбачено, що національні стандарти бухгалтерського обліку розробляються на основі міжнародних, ці розбіжності найближчим часом будуть усунені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Височан О. С. Формування моделі активного контролю та її реалізація на ділянці обліку грошових коштів і їх еквівалентів / О. С. Височан // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – № 2. – С. 50–56.
2. Кудлаєва Н. В. Особливості застосування акредитивної форми розрахунків в іноземній валюті / Н. В. Кудлаєва, О. Д. Онуфрак // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2017. – 27. – С. 124–128.
3. Романенко С. В. Розрахунки з використанням акредитивної форми: види та облікове відображення / С. В. Романенко // Бізнес Інформ. – 2016. – № 7. – С. 125–130.
4. Скоробогатова В. В. Нормативно-правове регулювання бухгалтерського обліку монетарних активів / В. В. Скоробогатова // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2012. – Вип. 1 (22). – С. 339–349.
5. Шпильовий В. А. Акредитивна форма розрахунків у практиці зовнішньоекономічної діяльності / В. А. Шпильовий // Агросвіт. – 2015. – № 24. – С. 50–55.
6. Федуняк Г. С. Міжнародне приватне право : підруч. / Г. С. Федуняк, Л. С. Федуняк. – 4-те вид., перероб. і допов. – Київ : Атіка, 2009. – 500 с.
7. Чиж Н. М. Ефективність формування та використання ресурсів комерційних банків України / Н. М. Чиж, М. І. Дзямулич, О. В. Потьомкіна // Економічний форум. – 2017. – № 2. – С. 337–343.

REFERENCES

1. Vysochan, O. S. (2008). Formuvannia modeli aktyvnoho kontroliu ta yii realizatsiia na diliantsi obliku hroshovykh koshtiv i yikh ekvivalentiv [Formation of the model of active control and its realization in the area of accounting of cash and cash equivalents]. *Bukhhalterskyi oblik i audyt – Accounting and Audit*, 2, 50–56 [in Ukrainian].
2. Kudlaieva, N. V. (2017). Osoblyvosti zastosuvannia akredytyvnoi formy rozrakhunkiv v inozemnii valiuti [Features of the application of the letter of credit form of settlements in foreign currency]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu – Scientific Bulletin of the International Humanitarian University: Collected papers*, (27), (pp. 124–128) [in Ukrainian].
3. Romanenko, S. V. (2016). Rozrakhunky z vykorystanniam akredytyvnoi formy: vydy ta oblikove vidobrazhennia [Calculations using the letter of credit form: types and accounting display]. *Biznes Inform – Business Inform*, 7, 125–130 [in Ukrainian].
4. Skorobohatova, V. V. (2012). Normatyvno-pravove rehuliuвання bukhhalterskoho obliku monetarnykh aktyviv [Normative-legal regulation of accounting of monetary assets]. *Problemy teorii ta metodolohii bukhhalterskoho obliku, kontroliu i analizu – Problems of the theory and methodology of accounting, control and analysis*, 1 (22), 339–349 [in Ukrainian].
5. Shpylovyi, V. A. (2015). Akredytyvna forma rozrakhunkiv u praktytsi zovnishno-ekonomichnoi diialnosti [Letter of Credit Form of Calculations in the Practice of Foreign Economic Activity]. *Ahrosvit – Agrosvit*, 24, 50–55 [in Ukrainian].
6. Fedyniak, H. S. & Fedyniak, L. S. (2009). *Mizhnarodne pryvatne pravo [International private law]*. Kyiv [in Ukrainian].
7. Chyzh, N. M. (2017). Efektyvnist formuvannia ta vykorystannia resursiv komertsiiynykh bankiv Ukrainy [Efficiency of formation and use of resources of commercial banks of Ukraine]. *Ekonomichniy forum – Economic forum*, 2, 337–343 [in Ukrainian].

В. А. Кулик, доктор экономических наук, доцент (Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли»). **Учет аккредитивов с учетом требований международных стандартов.**

Аннотация. Предметом исследования статьи являются расчеты с использованием аккредитивов. **Цель** исследования заключается в выявлении особенностей применения действующего национального и международного законодательства, регулирующего правовые аспекты расчетов с использованием аккредитивов, а также отражении этих хозяйственных операций в учете. **Методика исследования.** В работе использованы общенаучные методы: анализ, синтез, индукция, дедукция, конкретизация, абстрагирование, метод исторического и логического исследования. **Результаты.** В ходе исследования определены виды аккредитивов и особенности бухгалтерского учета расчетов с использованием аккредитивов в зависимости от их вида. **Практическая значимость результатов исследования.** В результате исследования определены отдельные аспекты нормативно-правового регулирования расчетов с аккредитивами с учетом требований национальных и международных стандартов бухгалтерского учета.

Ключевые слова: аккредитив, бухгалтерский учет, нормативное регулирование, международные стандарты финансовой отчетности, расчеты.

V. Kulyk, Dc. Econ. Sci., Docent (Poltava University of Economics and Trade). **Accounting of letters of credit according to the international standards requirements.**

Annotation. The subject of the study is the payments using letters of credit. The purpose of the study is to identify the specifics of the application of the current national and international legislation. **Methodology of research.** The objectives of the article implemented by using the following research methods: analysis, synthesis, induction, deduction, concretization, abstraction, the method of historical and logical research. **Findings.** In the course of the study, the types of letters of credit and the features of its accounting have been determined. **Practical value.** As a result of the research, certain aspects of the regulatory legal regulation of settlements with letters of credit have been identified, taking into account the requirements of national and international accounting standards.

Keywords: letter of credit, accounting, normative regulation, international financial reporting standards, calculations.